

betur in Scripturis : *Ite, maledicti, in ignem æternum; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi et non dedistis mihi bibere. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Judicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam*¹. Ratio: lex charitatis obligat ad amandum proximum sicut nos ipsos; sed hoc nullo pacto evenire potest, si proximo indigenti non opitulamur.

352. Q. 2. *Quot sunt eleemosynæ effectus?*

R. Eleemosyna si facta sit in statu gratiæ et debitis suffulta conditionibus habet, ut sit satisfactoria, impetratoria et meritoria juxta illud Tobiae: *Eleemosyna... ipsa est, quæ purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam æternam*².

353. Debitæ conditiones eleemosynæ sunt, ut sit: — 1. justa, id est ut fiat de rebus propriis juxta illud: *Honora Dominum de tua substantia*³; — 2. prudens, ut nempe fiat vere pauperi, non otioso ac valido, *quoniam si quis non vult operari, nec manducet*. Unde prædicatur *beatus qui intelligit super egenum et pauperem*⁴; — 3. velox seu prompta, ut sit opportuna. Hinc illud: *Ne dicas amico tuo, vade et revertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare*⁵; — 4. secreta et humilis juxta illud: *Cum facis, eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt... amen dico vobis, receperunt mercedem suam*⁶. Sed aliquando præstat, ut fiat palam ad aliorum exemplum; — 5. hilaris, id est facta libenter: *Non ex tristitia aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus*⁷; — 6. ordinata, ut nempe præferat qui præfe-

¹ Matth. xxv; Joann. iii; et Jac. ii. — V. Silvio Pellico, *Dei doveri degli uomini*, c. xxv. — Scotti, *Teoremi*, ecc., p. III, t. VI. — Martinet, *Philosophie du Catéchisme catholique*, l. III, § 5.

² Cap. iii. — ³ Prov. iii. — ⁴ II Tess. iii; et Ps. xl.

⁵ Prov. iii. — ⁶ Matth. vi.

⁷ II Corinth. ix. « Egenis (ex *Stapp*, § 596), ita succurrendum est, ut et eorum verecundiæ parcatur, et inopiæ omni meliori modo consulatur. Caveatur igitur omnis oris frontisque asperitas qua homo pauperulus turbari, vel affligi possit; et simul inspicatur, qua ratione ejusdem indigentis optime provideri queat. Pro diversis rerum, personarumque adjunctis aliquando expedit, ut summa quædam actu; aliquando autem, ut ei potius

rendi, juxta illud: *Ordinavit in me charitatem*¹; — 7. generalis, ut se extendat ad omnes, etiam inimicos, infideles, et peccatores juxta illud: *Omni petenti te tribue: si esurierit inimicus tuus, ciba illum*². Excipe eos, quibus vitam arripere licet, ut sunt hostes Reipublicæ. Hinc versus:

*Justa sit et prudens, veloxque, secreta libensque
Ordine procedens, omnibus auxilians.*

354. *Quid (dices) de illis, quorum paupertas voluntarie contracta est? Vel hæc voluntas, qua paupertas contrahitur, rationalis est, et Deo grata uti contingere solet in Religiosis; vel etiam nunc voluntas illa est culpabilis et Deo odiosa, uti contingit in pauperibus otiosis et vagabundis. Si 1, licita, imo laudabilis et apud Deum meritoria est eleemosyna iisdem facta; cum vere sit indigentibus tribuere, nullique peccato cooperari: hæc enim paupertas laudata est ab Ecclesia in religiosis Ordinibus, et habet sectatores Sanctos bene multos Apostolos, imo ipsum Christum. Idem dicendum, si paupertas fuerit quidem olim irrationabilis, hodie tamen non amplius sit culpabilis; nec aliter quam eleemosyna possit ipsi provideri. Si 2, redit Apostoli effatum³: *Si quis non vult operari, nec manducet*; esset enim eo in casu alterius pigritiem fovere.*

355. Q. 3. *Ex quibusnam bonis nostris eleemosyna fieri debet?*

R. Ut quæstio rite solvatur, plura sunt advertenda:

1. Necessitatem distingui in *extremam*, et est periculum amittendæ vitæ, nisi ei occurratur; in *gravem*, et est periculum in gravem morbum incidendi, vel incurrendi carcerem, infamiam, etc.; in *communem*, et est illa, qua quis nonnisi difficulter vivit; vivit tamen, ut pauper ostiatim mendicans.

successive ministretur, utque subsidia vitæ modo in pecunia numerata, modo res ipsæ illi obtingant. Cf. Eccli. xv, xviii et seqq.

¹ Cant. ii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 33.

² Luc. ii; Rom. xiii. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. IV, n. 19.

³ II Tim. ii. Pauperes extranei e civitate vel parochia expelli possunt quando justa adest causa, v. g., si parochiani vel cives domesticos et extraneos simul alere non possint, si extranei morbum afferant, si in otio torpescant, si perversa dent exempla, si statutum sit ut quælibet parocia et civitas proprios pauperes aleret et eorum curam haberet. Ita Ferraris, *Biblioth. Canonica*, etc., v^o Eleemosyna: ubi etiam de eleemosynis quas colligunt Religiosi mendicantes: et de illis quæ colliguntur pro subsidio loco-

2. Triplicis etiam generis distingui bona: alia sunt *necessaria naturæ* seu *vitæ*, sine quibus vita nostra conservari non potest, nec aliorum quorum cura nobis incumbit. Alia sunt *necessaria statui*, sine quibus non potest aliquis convenienter vivere secundum conditionem sui status præsentis. Alia *superflua vitæ* vel *statui* vel *utrique simul*.

3. Necessaria statui item distinguuntur: alia sunt ad illum simpliciter necessaria, ut est alere se et suos; alia nonnisi ad status decentiam requiruntur, ut sunt quæ juxta æstimationem prudentum necessaria sunt ad hospites sustentandos, ad moderata cum amicis convivia, ad famulos alendos, etc.: qua in re caute procedendum: *Nam si inania quæramus, nihil sufficit*¹. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc sub n. 12 propositio: *Vix in sæcularibus inveniens etiam regibus superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo status*. Hoc posito:

Dicimus 1: Eleemosyna non est facienda ex bonis necessariis naturæ, seu vitæ; nam ex lege ipsa naturali quisque potest, imo ordinarie debet suam suorumque vitam vitæ alienæ præferre. Excipe nisi pauper sit talis, a quo salus publica pendeat; quia tunc bonum commune esset præferendum bono privato.

2: Ex bonis necessariis decentiæ status nostri tenemur eleemosynam facere, quando proximus est in indigentia extrema; charitas enim bene ordinata exigit, ut vitam proximi præferamus decentiæ status nostri, atque ut ad eam servandam patiamur aliquod detrimentum in nostro etiam gradu. Utrum autem teneamur cum gravissima etiam ipsius status jactura pauperem levare in extremis, aliqui affirmant; quia semper præponderat vita proximi. Sed alii negant, tum quia majus detrimentum videtur divitem excidere a proprio statu, quam unum, vel alterum pauperem deficere; tum maxime quia hic adest tantum præceptum charitatis, quæ ex communi

rum Terræ Sanctæ; de quibus item. — V. Benedictus XIV, Constit. *Loca Sancta*, 3 martii 1727. — *Civ. Catt.*, ser. II, t. VI: *I luoghi santi*. — *Analecta juris Pontificii*, anno primo: *La Terre Sainte*.

¹ S. Augustinus, in Ps. cxlvii.

non obligat cum gravi incomodo⁴. Si tamen extreme indigens bona alibi habeat vel sit habiturus, dives satisfacit dando mutuum; quia ille non esset absolute pauper.

3. Teneamur eleemosynam facere ex bonis vitæ simul et statui nostro superfluis, non solum quando proximus est in indigentia extrema; sed etiam quando est in gravi, si non sit qui subveniat. Sane in Scriptura frequenter damnantur homines ob neglecta opera misericordiæ: *Esurivi et non dedistis mihi manducare; sitivi et non dedistis mihi bibere*². Ad quid verba tam gravia si eorum sensus referatur ad solam indigentiam extremam, quæ rara omnino? Revera SS. Patres hoc præceptum semper intellexerunt de indigentia gravi. Appellamus Ambrosium: *Grandis culpa, inquit, si sciente te, fidelis egeat; si scias eum sine sumptu esse, fumen tolerare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat... et non adjuves*³. Suadet ipsa indoles charitatis; hæc enim præcipit amare proximum *sicut seipsum*: nemo vero putat amari proximum *sicut seipsum* ab illo, qui videns eundem versari

⁴ Recte observat Stuardi, statum uniuscujusque non consistere in indivisibili; et vix concipi posse, ut dives debeat e suo statu excedere, ut hominem sublevet in extremis; cum natura paucis contenta sit, et modico indigens sublevetur. Hic etiam notamus, hanc obligationem maxime urgere Ecclesiasticos, ac specialiter Parochos, qui sunt patres pauperum, ac patrimonia pauperum possident: præstat autem, ut etiam verbis egenos adjuvent, eos hortando ad patienter sustinendam propriam conditionem meritis plenam. Hic autem venit commendanda illorum Prælatorum agendi ratio, qui pauperibus antequam temporalem tribuant eleemosynam solent spirituales per suos Clericos eis elargiri; non enim de solo pane vivit homo. « Præ reliquis (habet Stapf, § 596) illæ misericordiæ species commendari merentur, quibus plures honestatis fines simul obtineri possunt, v. g., dum illis qui artem aliquam vel opificium callent, laborandi materia et occasio præbetur; dum juventutis cura geritur ut honestis occupationibus assuefiat; ut puellæ quæ ob paupertatem de innocentia vel virtute periclitantur, honeste collocentur, » etc. V. *De privilegiis pauperum*. Lugd. 1665. — Salvatori, *Istruzione pratica pei Confessori*, § 15: Per quelli che si lamentano della sinistra fortuna, ed invidiano la prospera degli altri. — Bartoli, *La povertà contenta*, etc.

² Matth. xv. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 52; l. III, n. 520.

³ *De off.*, l. I, c. xxx. — Quæ quidem probare videntur etiam cum aliquo status detrimento subveniendum esse pauperi graviter egenti. Nonne charitas bene ordinata præcipit, ut cum parvo nostro incommodo magnum incommodum alterius impediamus?

in indigentia gravi, subvenire recusat de bonis, quibus sine gravi incommodo privari potest, ut sunt superflua vitæ simul et statui.

356. Q. 4. Quinam tenentur ad eleemosynam?

R. Generatim illi possunt et debent eleemosynam tribuere, qui bona possident et eorum administratione potiuntur; nam de propriis illa facienda est, quia *Dominus odio habet rapinam in holocausto*¹. Et valet, licet proximus sit in extremis, quo casu omnia bona sunt communia; nam etiam tunc si potuisses rem tuam elargiri, et alienam dedisti, teneris ad restitutionem; quia præceptum eleemosynæ te obstringebat, ad subveniendum proximo indigenti de tuis juxta illud Isaïæ: *Frangere esurienti panem tuum*².

Quid (dices) de filiisfamilias, uxoribus, ac servis? Possunt filii et uxores erogare eleemosynas statui proportionatas, in quibus certe parentum et maritorum consensus rationabiliter adesse præsumitur. Etiam *tutores* possunt facere eleemosynas, quales facere deberent illi, ad quos pertinent bona administrata; cum vices illorum gerant. Hoc tamen non currit de *servis*, quibus nullum competit jus in bona dominorum, si excipiantur modicæ eleemosynæ panis et similium, quas permittit usus, ac domini præsumptus consensus (DD).

§ II. — De correctione fraterna.

357. Q. 1. Quid est correctio fraterna, et an præcepta?

R. Correctio fraterna, quæ etiam dicitur *eleemosyna spiritualis*, est *admonitio, qua quis conatur ex charitate alium revocare a peccato*. Differt tam a correctione judiciali, quia hæc fit auctoritate publica atque ad bonum commune; quam etiam a correctione paterna, quia hæc fit auctoritate Superioris ad bonum privatum simul et publicum. Istæ porro competunt particularibus in suos directos: nostra competit omnibus, cum oriatur ex motivo charitatis, quæ omnes obligat.

Et sane speciale mandatum correctionis fraternæ, proba-

¹ Is. LVIII. — ² Is. LVIII.

tur: — 1. ex jure naturali; quia lex naturæ est, quæ nos obligat ad subveniendum proximo indigenti; — 2. ex jure divino positivo, quod legitur in Evangelio: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum*¹; dicitur *in te*, id est *contra te*: ubi sub injuriis nobis illatis, etiam peccata in alios intelliguntur; alios enim habere debemus sicut nos ipsos. Christus tamen meminit solius peccati contra nos, ut vindictam frænaret, illique charitatem surrogaret, ex eaque correptionem, quasi diceret: Si frater tuus quidpiam contra te commisit, noli id ex spiritu iræ publicare et vindicare; sed prius amanter et secrete eum corripe juxta illud etiam: *Corripe proximum antequam commineris*². Dicitur, *frater tuus*, id est omnis fidelis aut Christianus; licet enim etiam quandoque infideles corrigendi sint, cum hoc unicuique mandatum sit; Christus tamen hic meminit tantum fideles; cum in eo loco agat de potestate suæ Ecclesiæ in discipulos puniendo; at Ecclesia non nisi fideles subditos judicat et punit; — 3. ex ipso humano jure, ubi legitur³: *Qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat*. Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speretur fructus.

358. Q. 2. Quænam est materia correctionis fraternæ?

R. Materia correctionis est quodlibet peccatum mortale, in quod proximus aut lapsurus est, aut jam incidit, sed non adhuc emendatus est; cum hoc sit malum proximi gravissimum: ideo tunc correctio sub mortali facienda est, si fieri possit sine gravi incommodo, et cum spe fructus. — Imo etiam culpa venialis potest esse materia correctionis fraternæ, cum et ipsa sit verum animæ malum, et quidem grave in se, licet non relate ad peccatum mortale. Sed tunc obligatio non urget, nisi facillime possis corrigere: et obligat solum sub levi, nisi ex ea omissione correctionis prudenter timeatur

¹ Matth. XVIII. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. II, n. 5.

² Eccli. X. Quæ obligatio (ut contra Sa et alios merito probabiliter tenent Lessius, Suarez, Salmant, Tournely, etc.) urget, etiamsi in fratre non emendato absit periculum relapsus; quia frater in peccato constitutus jam gravem patitur necessitatem, a qua quisque tenetur, si potest, illum erigere.

³ C. *Qui alios de hæc.* — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 39.

malum grave, v. g., si ex eo, quod communitatis Superior omittat corrigere leves alumnorum culpas, timeatur disciplinae relaxatio cum gravi communitatis detrimento.

359. *Quid (dices) de peccatis ignorantiae? suntne corrigenda?*
Si ignorantia est vincibilis, graviter culpabilis et speretur fructus, utique urget praecipuum correctionis; cum proximus sit in culpa. Si vero ignorantia est invincibilis, adhuc correctio fieri debet, sive speretur fructus sive non, si haec ignorantia sit circa ea quae sint necessaria necessitate medii, vel sint publici scandali, ne scilicet alii putent id licere quod in talibus non corrigitur. Si tandem invincibilis ignorantia sit circa alia omittenda, si fructus desperetur ac inde majora timeantur mala; facienda autem est, si fructus speretur: nec tantum a superiore, sed etiam a quolibet privato, quia unicuique mandatum est de proximo suo. Neque tantum si ignorantia sit contra jus naturale atque divinum, sed probabilius et communius etiamsi sit contra legem humanam; sic enim exigit reverentia legis, quae in nostro casu (ut supponitur) certe existit; ideoque quoad potest servanda¹. Hinc si videris comedentem carnes die veneris ignorantia invincibili, teneris monere si fructum speras. Ceterum si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem putet, se non ita stricte obligatum vel minus idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter.

360. *Q. 5. Quosnam obligat praecipuum correctionis fraternae?*

R. Praecipuum correctionis fraternae obligat omnes; omnes enim homines commembra sunt, et Deus *mandavit illis unicuique de proximo suo*². Ergo tenentur etiam peccatores; nam correctio vim suam primario repetit ex vi ipsius monitionis. Etiam inferiores, qui tamen non nisi obsecrando corrigant juxta illud: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*³. Audiatur Angelicus: *Correctio fraterna quae est actus charitatis, pertinet ad unumquemque respectu cujuslibet personae ad quam charitatem debet habere, si in ea aliquid corrigibile inveniatur; sed quia actus virtuosus debet esse moderatus debitis circumstantiis, ideo in correctione qua subditi corrigunt praelatos, debet modus congruus adhiberi, ut scilicet non cum protervia et durezza, sed cum mansuetudine et*

¹ V. De Poenitentia, ubi De Confessarii prudentia.

² Eccli. xvii. — ³ I Tim. v. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, nn. 27 et 40.

*reverentia corrigatur*¹. Neque ideo corripuens fit auctoritate superior, quia non corrigit ex auctoritate, sed ex charitate; charitas autem omnes amplectitur. Hinc filii tenentur cum modestia tamen et industria admonere parentes, si speretur fructus, cum advertunt eos retinere aliena, blasphemias loqui, curam salutis non gerere, etc. — Quod tamen praecipuum strictus obligat Superiores, cum isti teneantur subditorum bonum curare ex ipso proprio officio, vel ex stipendio quod exigunt: tales sunt qui curam gerunt aliorum in communitate, vel familia. Et ideo ipsi inquirere debent in vitam et mores subditorum suorum, ut eos corrigant, si delinquentes invenerint.

361. *Q. 4. Quando obligat et cessat praecipuum correctionis?*

R. Ad 1.: Correctio non semper statim fieri debet, sed tempore opportuno, uti cum censetur profutura magis: *Actus virtutis, ait Angelicus, non quolibet modo fieri debent, sed observatis debitis circumstantiis, quae requiruntur ad hoc, quod sit actus virtuosus, ut scilicet fiat ubi debet, quando debet, et secundum quod debet*². Hinc dicunt: aliquando permitti potest reiteratio culpae, ut delinquens ferventius resipiscat.

R. Ad 2.: Cessat generatim obligare praecipuum correctionis fraternae:

1. Si certo non constet de peccato fratris nostri, vel de proximo peccandi periculo (sed aliquis tantum rumor audiat de illo), ne scilicet temere agamus, et proximo injuriam irrogemus, eum judicando sine certo fundamento criminis: *Charitas non cogitat malum*³. Ad solum autem superiorem pertinet inquirere in subditorum defectus. Excipe, nisi suspicio sit de damno gravissimo, ut homicidio; tunc omni modo curandum, ut si quod est periculum, avertatur.

¹ 2, 2, q. 53, a. 2.

² 2, 2, q. 53, a. 4.

³ I Cor. xiii. Melius tunc erit corripere in communi; vel corrigere his, vel similibus verbis: *Si forte, quod non credo, talem culpam commiseris, scias grave damnum inde obvenire communitati, tertiae personae, et etiam tibi ipsi: unde rogo, ut tibi consulas, et omne damnum velis avertere.*

2. Si non adsit spes probabilis emendationis; desperato fine, cessant media ad ipsum. Hinc illud¹: *Noli arguere derisorem*. Hinc etiam generatim requiritur, ut corrector sit immunis a peccato corrigendo; secus correctio deridetur.

3. Si sit alius æque vel magis idoneus, qui certo correcturus existimetur; nam tunc non adest vera et absoluta necessitas.

4. Si constet delinquentem se jam emendasse; quia tunc fieret inutiliter correctio. Item est, si prævideatur illum brevi emendatum iri, etiamsi non corrigatur; cum enim ægre feratur a multis correctio, non nisi in necessitate ipsa tentanda videtur.

5. Si correctio fieri nequeat sine incommodo gravi, ut si ideo timeatur grave damnum in bonis, in honore, etc.; nam cum gravi incommodo charitas non obligat. Excipe nisi quis, vel ratione officii teneatur corrigere, vel nisi proximus sit in extrema et involuntaria necessitate spirituali; ordo enim charitatis vult, ut spirituale alterius bonum nostro temporali bono præferatur.

362. *Quid (dices) si dubitetur an correctio sit profutura? Vel dubitamus an sit profutura correctio; et simul certi sumus, eam non esse nocituram: vel dubitamus non tantum, an sit profutura; sed etiam an sit proximo nocitura. Si 1, tenemur corrigere; quia sicut in morbo corporali, ita et in spirituali adhiberi debet remedium, quod certi sumus nociturum non esse, ubi nullum aliud tutius habemus. Si 2, correctionem debemus omittere; quia correctio ordinatur ad emendationem, et ideo fieri non debet, cum æque imminet peccatum proximi, et ejus emendatio. Excipe nisi alioquin proximus moriturus sit in mortali, si nempe non corrigatur; tunc tentandum, si forte possit correctione eripi a periculo damnationis.*

363. Q. 5. *Quisnam ordo servandus est in correctione fraterna?*

¹ Prov. ix. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 59; *Homo Apost.*, tract. IV, n. 21.

R. Ille ordo generatim servandus est, quem Christus præscripsit, nempe ut fiat privatim: *Corripi eum inter te, et ipsum solum*; at si privatim non prosit, fiat coram testibus: *Adhibe duos vel tres testes*; quod si adhuc effectus non obtineatur, peccator denuntiatur Ecclesiæ, id est deferatur ad Superiorem: *Dic Ecclesiæ*¹. Hic ordo obligatur sub gravi; cum agatur de proximi famæ consulendo; neque ab eo potest liberare Superior, quia in lege charitatis fundatur.

Diximus *generatim*; nam ab hoc ordine excipitur: 1. Si magis præstet prudenti Superiori, quam aliis crimen innotescere, uti longe communius et probabilius dicunt; magis enim obtineretur finis principalis: *Et tunc*, ait Angelicus, *non dicit Ecclesiæ, quia non ei sicut Prælato; sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi et emendam*².

2. Si crimen sit publicum: tunc ex Angelico, *non est tantum adhibendum remedium ei, qui peccavit, ut melior fiat; sed etiam aliis, in quorum notitiam (crimen) devenit, ut non scandalizentur*³. Huc facit illud Apostoli: *Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant*⁴.

3. Si vergat in damnum communitatis, neque certa sit spes damnum illud impeditum iri per correctionem privatam; nam si delinquens revera non emendaretur (quod ut plurimum timendum est), et ideo crimen referas ad prælatum, reus facile suspicans talem denuntiationem, odium conservabit, etc. Item est si grave damnum esset proximo obventurum ex omissione relationis ad Superiorem; nam bonum innocentis bono privati et voluntarie delinquentis præferendum est.

4. Si proximus cessit juri suo, ut privatim moneatur, sicuti in more est penes quosdam Regulares. Ita communius docent: *In arbitrio uniuscujusque est, ait idem D. Thomas, pati detrimentum suæ famæ, nisi hoc vergat in damnum aliorum*.

Ex his deducitur, peccare tum qui subditi alicujus crimen

¹ Matth. xviii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, nn. 41 et seqq.; et l. IV, n. 242.

² Quodl. xi, a. 5. — Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, nn. 244, 245.

³ 2, 2, q. 35, a. 7. — ⁴ I Tim. v.

jam perfecte emendatum referunt ad Superiorem, ubi non adsit relabendi periculum; tum qui sine causa violant ordinem charitatis a Christo præscriptum. Imo et illi peccare videntur, qui ad mediatos Superiores crimen deferunt, prætermissis immediatis, qui posset per se corrigere; nam quoad potest, famæ proximi est consulendum (EE).

CAPUT SECUNDUM

DE ORDINE IN CHARITATE SERVANDO, ET VITIIS CHARITATI OPPOSITIS.

364. Q. 1. *An ordo in charitate servandus sit?*

R. Ordinem esse in charitate servandum indicant illa verba: *Ordinavit in me charitatem*¹. Idque docent unanimiter; cum enim objecta, quæ charitas complectitur, non sint æqualia inter se, non esset recta charitas, nisi ordinem in iis servaret. Unde Augustinus: *Ille autem juste et sancte vivit, qui rerum integer æstimator est; ipse autem est qui ordinatam dilectionem habet*². Hic vero ordo totus in eo situs est, ut unicuique objecto diligibili suum convenientem locum elargiamur: ideo, etsi large, quodam tamen modo participat de virtute justitiæ, cujus officium est *neminem lædere et jus suum cuique tribuere*.

Duplex autem est ordo charitatis: unus bonorum, alter personarum: sive unus in bonis; alter vero in personis servandus. Ipse autem ordo personarum est triplex: primus inter Deum et nos; secundus inter nos et proximos; tertius inter proximos ipsos.

365. Q. 2. *Quisnam ordo charitatis servandus est in bonis?*

R. Talis ordo charitatis in bonis servandus est, ut: 1um locum teneant bona spiritualia sive supernaturalia, nempe glo-

¹ Cant. i. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, nn. 25 et seqq.

² *De char.*, l. I, c. xxvii.

ria et beatitudo æterna, gratia, virtutes et merita; in istorum enim comparatione totus mundus est nihil juxta illud: *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patitur*¹? 2um locum teneant bona naturalia et bona corporis, uti vita, integritas membrorum et sanitas; in his enim ipsa naturalis vita fundatur; 3um vero locum teneant bona externa, uti honor, fama et divitiæ, ex quibus maxime pendet vita nostra civilis.

Item bonum commune præferendum est bono privato, quia bonum commune est bonum totius et bonum privatum est bonum partis; atqui totum est sua parte majus.

366. Q. 3. *Quis ordo charitatis servandus est inter Deum et nos?*

R. Ordo servandus inter Deum et nos hoc uno canone continetur, ut nempe Deum magis diligamus, quam nos ipsos et proximum. Ratio manifesta est; nam Deus est primum principium et finis ultimus rerum omnium, ac nullum bonum perfectius et præstantius potest excogitari. Unde venit: 1. *Deus*, ut principium beatitudinis; 2. *nos*, qui directe participamus; 3. *proximus*, uti socius.

Q. 4. *Quis ordo charitatis servandus inter nos et proximos?*

R. Ut bene percipiatur ordo charitatis servandus inter nos et proximos nostros, triplex comparatio instituenda est. *Prima* inter animam nostram et animam proximi. *Secunda* inter vitam nostram et vitam proximi. *Tertia* inter vitam nostram et animam proximi².

a. Quoad primam comparationem, tenemur magis diligere animam nostram, quam animam proximi; nam amor nostri est regula amoris proximi; ergo prior ac potior est amor nostri. Ut enim ait Sotus, et post ipsum omnes: *Mensura perfectior est mensurato*; unde natum est vulgare axioma: *Charitas bene ordinata incipit a seipso*. Ideoque nunquam

¹ Matth. xvi.

² Quarta comparatio esse potest, scilicet inter bona nostra, et vitam proximi vel ejus bona. Sed quoad hæc vide ubi de *eleemosyna*; item de *Restitutione*, de possessore bonæ fidei, de causis a restitutione excusantibus ac furto.

licebit peccare nec graviter nec leviter, imo neque se directe peccandi periculo exponere ad consulendum fratrum nostrorum salutem spirituali. Hinc sub n. 63 damnata est ab Innocentio XI hæc propositio: *Licetum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.*

Dictum est *directe*, id est voluntarie illud suscipere; indirecte enim licitum est se probabili seu proximo peccandi periculo exponere, si proximus versetur in extrema necessitate spirituali; id est non intendendo peccati occasionem, sed proximi subventionem, debitis tamen adhibitis præsiidiis: esset, v. g., si infans certo sit moriturus sine baptismo, si tu non accedas, licet tamen accedere non possis sine probabili animæ tuæ periculo. Ita contra paucos docent communiter Salmanticenses, Sanchez, Suarez ex S. Basilio, et D. Thoma¹; ratio quia periculum hoc, quando adest gravis causa illud subeundi, non iudicatur voluntarie suscipi. Quod si potes, et debes; nam ex una parte urget charitas, ex alia adhibita remedia, et necessitas faciunt periculum ex proximo remotum (periculum enim ex se peccatum non est; neque sane qui est in periculo, sed qui amat periculum, in eo peribit ex divino testimonio). Imo hac ipsa ratione sunt etiam qui censent, quod adhuc deberes tali te periculo exponere, etsi lapsus sit probabilior, modo non moraliter certus; nam cum hisce in casibus semper tenearis te fortius præmunire orationibus et operibus piis, et deinde fidere de majori Dei auxilio, rationabiliter tunc est sperandum fore ut Deus augeat subsidium ubi magis urget necessitas: et hoc magis si tenearis ex officio rigoroso subvenire proximo, ut si esses parochus.

b. Quoad secundam comparisonem, tenemur regulariter vitam nostram præferre vitæ proximi: *Aliter non est jam diligere proximum sicut seipsum*, ait Augustinus, *sed plus quam seipsum, quod sanæ doctrinæ regulam excedit*². Dixi-

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 65; l. V, n. 455.

² *De mend.*, c. vi. Utrum vero liceat privato vitam suam exponere pro salute alterius privati ex motivo virtutis christianæ, v. g., quia iste aptior est ad promovendam gloriam Dei, alii negant, quia tunc charitas non esset bene ordinata, et adhuc esset proximum diligere plus quam seipsum. At

mus *regulariter*; nam privatus tenetur vitam exponere certo periculo pro Republica, vel pro servanda vita personæ bono publico omnino necessariæ.

c. Quoad tertiam comparisonem, triplex distinguenda est proximi necessitas: *communis*, a qua potest quis se liberare absque magna difficultate; *gravis*, in qua grave quis subit salutis periculum, et ab ea liberare se nequit sine gravi difficultate; *extrema*, a qua nullimode quis potest se liberare, sed nisi spiritualiter adjuvetur, æternum est periturus. Hoc posito, dicimus:

1. Nemo tenetur proximo succurrere in communi necessitate spirituali cum gravi suo damno temporali (cum levi damno juxta plures tenetur): quia tunc proximus potest facile liberari a seipso.

2. Sunt qui docent, proximo in gravi necessitate spirituali constituto teneri quemcumque succurrere cum tali vitæ nostræ damno; nam anima proximi secundum rectam rationem magis æstimabilis est quam corpus nostrum. Sed alii negant; quia ut ait Angelicus, *non imminet cuilibet homini cura de salute proximi, nisi forte in casu necessitatis*¹. At quando alter absolute potest a periculo se subtrahere, non videtur charitas nos obligare ad illi subveniendum cum tanto incommodo; cum tunc proximus noster dici vere non possit esse in casu necessitatis. Attamen excipiunt et dicunt utique teneri etiam cum periculo vitæ, si quis ad id obligetur vel ratione officii, uti sunt animarum pastores; vel ratione delicti, uti esset si quis hæresim docuisset; vel si necessitas illa gravis sit publica, quia necessitas gravis publica solet semper esse conjuncta cum extrema aliquorum privatorum².

affirmant communius cum Joanne Chrysostomo, qui etiam de vita corporali intelligit ea Scripturæ verba: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joann. xv): tunc non præfertur præcise vita proximi, sed bonum virtutis vitæ propriæ, ut ait Angelicus in 3, diss. xxix, a. 5.

¹ 2, q. 26, a. 5. — V. Ferraris, *Biblioth.*, etc., vº Necessitas.

² Hinc si quis hæresim alicubi spargat, teneris cum periculo vitæ impedire si possis et nemo alius impediatur. Item si in persecutione vel hostili incursione plebs aliqua careret sacerdote, et aliunde esset exposita gravibus periculis peccandi, teneris item cum periculo vitæ illi opitulari. *Antoine.*

3. Certum est, quemcumque teneri etiam cum vitæ damno succurrere proximo in necessitate spirituali extrema. De hoc casu SS. Patres intelligunt illa verba: *Quoniam ille* (Christus) *animam suam* (nempe vitam suam) *pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere*, nempe vitam nostram temporalem¹. — Sed excipe: *a.* si vita illius, qui eam deberet ponere pro fratre, sit necessaria bono communi; commune enim bonum præferendum est privatorum vitæ; *b.* si non adsit spes, quod talis vitæ jactus possit juvare; quia tunc inutiliter poneretur.

367. Q. 5. *Quis ordo charitatis servandus inter proximos ipsos?*

R. Vel comparatio instituitur inter extraneos et extraneos; vel inter extraneos et consanguineos, vel inter consanguineos ipsos.

Si 1, præferendi sunt qui magis ad Deum accedunt, utpote præcipuum charitatis objectum. Possunt autem esse Deo viciniore tum in ordine gratiæ: sic B. Virgo præferenda est ceteris Sanctis. Tum in ordine naturali: sic Angeli sunt præferendi hominibus. Tum in ordine superioritatis: sic superiores præferendi sunt omnibus privatis, et sibi invicem juxta gradum suum².

Si 2, in pari necessitate, debemus extraneis præferre consanguineos, aut alia ratione conjunctos; quia, dicente Angelico, *charitas ordinem naturæ non mutat, sed perficit*³. Diximus *in pari necessitate*; nam cum obligatio charitatis non

¹ I Joann. III. Hinc tu teneris infantem moriturum baptizare etiam cum vitæ damno, si alius non adsit, qui hoc faciat. Item si scias aliquem existentem in mortali interficiendum in somno vel nil cogitantem, teneris cum vitæ periculo illi subvenire, modo prudenter judices, te illi profuturum. *Antoine*. Excipiant si tali vitæ periculo se exponens, sit in culpa mortali, et dubitet de contritione; sed id non videtur probabile; nam qui voluntarie subit mortem ad alterum liberandum a damnatione aeterna, præstat actum charitatis perfectissimæ, quæ cum affectu ad peccatum ullo modo consistere nequit.

² Illic autem notandum, quod amore complacentiæ sunt quidem præferendi sanctiores; sed amore effectivo præferri debent qui sunt in majori necessitate, ut patet.

³ In 3, dist. xxix, a. 7.

sit, nisi ratione necessitatis, patet illam magis obligare, ubi major adest necessitas.

Si 3, semper præferendi sunt conjunctiores secundum varios eorum gradus, habita ratione necessitatis et honorum, quæ debita sunt tali conjunctioni, et in quibus ea fundatur. Hinc in necessitate gravi: 1. est præferenda uxor; quia est una caro cum viro et liberorum principium; 2. filii, qui sunt conjunctiores, cum de substantia parentum procedant; 3. parentes, qui post dictos ad vitæ societatem et Reipublicæ augmentum concurrunt; 4. fratres, sorores, propinqui, domestici, concives atque commilitones. — Diximus *in necessitate gravi*; nam si necessitas sit extrema, non bonum familiarum, sed vitæ attendendum est, ut probabilius docent cum Tournely. Unde tunc omnibus sunt præferendi parentes propter principii eminentiam et quidem pater præferendus est matri, utpote principium nobilior; dein conjux, filii⁴, etc.

368. Q. 6. *Quænam vitia charitati opponuntur?*

R. Omnia peccata mortalia opponuntur charitati theologice, quippe quæ ejusdem habitum in anima prorsus extinguunt. Sed specialiter et directe pugnant adversus eam ex D. Thoma²: *Odiûm Dei* et proximi, quod opponitur ipsi dilectioni; *invidia*, quæ opponitur gaudio de bono proximi; *discordia*, quæ opponitur effectui charitatis, qui est pax; *contentio*, quæ opponitur paci quantum ad locutionem; *schisma*, *bellum*, *rica* et *seditio*, quæ opponuntur paci quantum ad opus; et demum *scandalum*, quod opponitur charitati quantum ad beneficentiam.

369. *a.* *Odiûm generatim sumptum est actus mentis objectum aliquod aversantis*. Duplex est: aliud *abominationis*, quo aversamur aliquem ex displicentia ejus qualitatum, quia sunt malæ aut noxiæ aut ingratae vel in se vel nobis vel aliis; aliud *inimicitia*, quo aversamur aliquem ex displicentia ipsius, eique malum volumus, ut illi malum est. Hac de re dicimus 1. odiûm Dei sive inimicitia sive abominationis est semper gravissimum peccatum; quia semper opponitur primo, summo et maximo bono: *Odiûm Dei*, ait Angelicus, *est pessi-*

⁴ V. Angelicus, 2, 2, q. 26, a. 9. — ² 2, 2, q. 34 et seqq.

*mum peccatum hominis; inter alia peccata gravius, gravissimum peccatum*¹; — 2. odium proximi, si sit abominationis, erit culpabile casu quo sine causa concipiatur, puta si cui displiceat quod coerceantur mali, ne aliis noceant; erit vero laudabile si procedat ex amore rectitudinis juxta illud: *Abominantur justi virum impium*²: cavendum tamen ne odium de qualitate, evadat odium de persona; — 3. si odium proximi sit inimicitiae erit mortale ex genere suo; cum directe contrarietur charitati et suscitetur rixas. Hinc illud: *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est; odium suscitatur rixas*³. Potest tamen fieri veniale non tantum ex indeliberatione actus, sed etiam ex levitate materiae: imo odium abominationis raro est mortale, quia non ita directe ac vivide per illud vulneratur charitas⁴.

Hac de re declaranda est in Confessione tum qualitas personae, quae odio habita est, si haec addat speciem, ut si pater; tum numerus personarum, quia tot malitiae quot personae; tum natura mali optati, an sit mutilatio, mors, infernus; nam mali optatio sumit speciem ab ipso damno intento. Excipe satis probabiliter, si diversa mala apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinae inimici; tunc enim sufficit dicere: *Exoptavi grave malum proximo*.

b. *Discordia* (ut opponitur charitati) est *dissensio voluntatis circa bonum Dei et proximi, in quo tenemur ex charitate consentire*. Est peccatum ex genere suo mortale, quia opponitur charitati: hinc Deus detestatur eum, qui seminat inter

¹ 2, 2, q. 54, a. 1. — V. Ferraris, v^o *Odium*. — Stapf, § 224.

² Prov. xxix.

³ I Joann. iii; Prov. x. — V. etiam, t. I, *De invidia*. Triplex nempe est homicidium: primum corporis, quod tollit vitam corporalem; secundum famae, quod tollit vitam civilem; tertium odii, quod tollit vitam affectus seu amoris.

⁴ Haec dicta sint de odio morali ac religioso; non autem de odio politico, ut vocant quod utique legitimum est, si vera adsit causa: hoc enim odium non est aversatio personae, sed proprii juris vindicatio. Et licet in Christo Jesu nulla sit distinctio inter civem et extraneum, civilem et barbarum; hoc tamen non prohibet, quominus una natio alteri nationi pacem denegat, bellum intentet, illamque armis vexet, quousque sua laesa jura vindicet: en odium politicum.

*fratres discordias*¹. Quid si tenemur consentire, non tamen ex charitate, et dissentimus, tunc dissensio nostra erit contra aliam virtutem: sic dissentire a voluntate superioris praecipientis, est inobedientia; dissentire vero a voluntate creditoris exigentis debitum est injustitia.

c. *Contentio est pugna verborum*: est sua natura mortalis, si serio fiat, in re gravi ac necessaria; cum sit contra charitatem. Apostolus illam numerat inter opera, quae a Regno Dei excludunt².

370. d. Schisma graeca vox est, quae scissionem significat, et definitur: *Voluntaria separatio ab unitate Ecclesiae*. Ait autem Angelicus: *Ecclesiae unitas in duobus attenditur, scilicet in connexionione membrorum Ecclesiae ad invicem seu communicatione, et iterum in ordine omnium membrorum Ecclesiae ad unum caput...; et ideo schismatici dicuntur qui subesse renuunt summo Pontifici, et qui membris Ecclesiae ei subjectis communicare recusant*³. — Proprie loquendo schisma differt ab haeresi; nam, ut ait Augustinus, *haeretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant: schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charitate dissiliunt, quamvis ea credant quae credimus. Quapropter nec haeretici pertinent ad Ecclesiam catholicam, quae diligit Deum; nec schismatici, quoniam diligit proximum*⁴. Est ergo gravissimum malum. Licet autem schisma ab haeresi discrepet, ordinare tamen (hiscæ maxime temporibus) vel ab ea gignitur, vel eam certo brevi gignit.

Pœnae in schisma purum sunt: 1. excommunicatio ipso facto: in principales est reservata; 2. privatio jurisdictionis; 3. privatio et inhabilitas ad Beneficia. Si vero schisma sit cum haeresi conjunctum, pœnae sunt illae, quae jam in haeticos habentur constitutae⁵ (FF).

¹ Prov. vi.

² Galat. v. *De discordia et contentione* vide ubi *de superbia*. — V. Li- guori, *Op. Mor.*, l. II, n. 50; l. V, n. 50.

³ 2, 2, q. 59, a. 1.

⁴ *De fid. et sym.*, c. x.

⁵ Constit. *Apostolatus* Pauli IV, Bulla *Cœnæ*: Can. *Novatianus* vi, c. vii, q. 1; et c. v, *De elect.* Tria autem fuere schismata principaliora, quorum Ecclesiastica meminit historia. Primum Graecorum saeculo IX a Photio exci-